

BARTÓK ISTVÁN

IPARI EMLÉKEK REVITALIZÁCIÓJA
– ÚJJÁÉLESZTETT CSARNOKOK

DLA TÉZISFÜZET

MESTERMUNKA:

GÖRÖG KATOLIKUS ZARÁNDOKHÁZ, MÁRIAPÓCS

TÉMAVEZETŐ:

BALÁZS MIHÁLY DLA

BUDAPEST, 2002. OKTÓBER

A témaválasztás indoklása

Napjaink építészeti történéseinek egyik fontos jellemzője a város lepusztult belső területeinek, köztük az ipari együtteseknek, gyártelepeknek megújítása.

Az elmúlt tíz év eseményei, privatizációs történetei mutatják, hogy az ipari területek mennyire felértékelődtek piaci szempontból. A privatizáció és az ezt követő revitalizáció az értékpusztulás fokozott veszélyével jár, ha kizárólag a gazdasági, befektetési szempontok érvényesülnek.

Ugyanakkor a nyilvánosságra kerülés megnöveli a megóvás esélyeit is. Érezhető, hogy a kézenfekvő „műemlék helyreállító” megközelítés itt nem alkalmazható egyszerűen. A gazdaságosság, fenntarthatóság legalább annyira fontos szempontok.

Itt egy eddig elzárt, öntörvényű, nagyon racionális megfontolásokra épülő világgal és annak megfelelő terekkel, szerkezetekkel találkozunk. Nagy jelentőségűek a nyilvánosságra kerülő épületek a maguk őszinteségében, racionalitásában egy olyan korban, amikor a városi élet közösségi terei egyre inkább egy művi világ keretébe tevődnek át. Ahol – bár rengeteg drága burkolat, berendezés, akár igazi természetes anyag vesz körül bennünket – valódi építőanyagokkal, természetes helyzetben csak elvétve találkozunk.

Lassan magától értetődővé válik, hogy ezek az épületek, épületegyüttesek, az általuk képviselt (technika)történeti érték ugyanúgy múltunk része, mint a hagyományosan annak tekintett „műemlékek”.

A téma lehatárolása

Ezen tanulmány elsősorban az értékes ipari épületállománnyal, épületegyüttesekkel, azok újrahasznosításával kíván foglalkozni. Olyan ipari emlékekkel, amelyek méretük, városszerkezeti helyzetük, a szűkebb-tágabb környezetükben elfoglalt szerepük miatt meghatározóak az adott településen, városrészben belül. Tehát elsősorban a városi szövetbe ágyazott együttesek, ipartelepek problémájával szeretnék foglalkozni. Úgy tűnik ugyanis, hogy ezek a nagyobb, összefüggő területek, településen belüli helyzetük által, stratégiai fontosságú helyszínei a városfejlesztésnek.

A vizsgálat módszere

Az építészeti kérdéseket felvető szempontok szerint vizsgálom az épületeket. Az épületek újjáalakított tereinek, a régi és az új viszonyának, az anyaghasználatnak a vizsgálatával foglalkozom.

Természetesen érintem, de részletesen nem kívánom elemezni az együttesek teljesen új épületeit, csak amennyiben szorosan kötődnek a meglévők átalakításához.

Csak megvalósult revitalizációs példákkal foglalkozom.

A tanulmánynak nem célja az ipari termelés berendezéseinek, a technológia egyes részeinek értékelése, vizsgálata.

Elsőként a számomra meghatározó, döntő fontosságú megközelítésbeli irányelveket, téziseket fogalmazom meg.

A második részben az általános megközelítések után az építészeti, helyreállítási szempontokat veszem sorra.

A harmadik részben a közelmúltban megvalósult hazai példák bemutatása, elemzése következik.

Tézisek

1. Alázat és arányosság

Az adott épület, mint keret, alapstruktúra megértése és feltétlen tiszteletben tartása. A meglévő keret dominanciájának megtartása.

2. Az anyagszerűség elsődlegessége

A meglévő anyagok, felületek természetes kezelése. A tervezett új szerkezetek természetes viszonya, kapcsolódása a régihez.

3. Gondolkodás-, és szerkesztésmód

Az új kiegészítések megkülönböztetése nem szabad, hogy steril különválást, egymásmellettséget, vagy éppen az új túlhangsúlyozását eredményezze.

Igazán hitelesek az adott régi szerkezetekhez gondolkodás-, szerkesztésmódjában hasonló, nem a formajegyeket utánzó, vagy éppen tudomásul sem vevő kiegészítések. Mindig kevésbé sikerültek, hitelesek a „szerkezetieskedő”, vagy dekonstruktív új elemek.

4. Az eredeti térstruktúra védelme

Ez egyben feltételezi az új program alakítását, valójában az építész részvételét már a program meghatározás fázisában. Sokszor a feladat döntő része, hogy az építész újra és újra visszavezesse az „eltévelyedő” megbízót a kiinduláshoz, felmutassa a ház korábban evidenciaként elfogadott, később a megbízó szemében másodlagossá vált értékeit.

5. A történeti folytonosság tisztelete

Nem lehet csak egy kitüntetett építési periódust rögzíteni, de éppígy minden átépítésből valamit megmutatni sem. Az újrahasznosítások során legtöbbször utólagosan beépített elemekre van szükség. Lehet, hogy a korábban beépített struktúrák felhasználhatók új célokra, nem feltétlen a teljes „kitisztítás” és újra beépítés a jó módszer.

6. Az átépítések, bontások szerepe

Az ipari épületek építésük idején igen erőszakos, határozott beavatkozást jelentettek az adott környezetben. További sorsukra jellemző, hogy a technológia változásától függően sokszor „gondolkodás nélkül” átépítették őket. Az új kiegészítések esetén is jobb a határozott megközelítés. Sokszor a bontás is igen fontos arányteremtő eszköz lehet.

Felhasznált irodalom

Az ipari műemlékvédelem helyzete Magyarországon
szerk. Váczi Piroska
OMvH 1997

Németh Györgyi: Az ipari műemlék fogalmának kialakulása, a fogalom története, mai elfogadott értelmezése. Helyzetkép

Déry Attila: A hagyományos műemléki gyakorlat és annak alkalmazhatósága az ipari műemlékek esetében

Zsigó László: A régi ipari területek revitalizációs problémái
Ajánlás

Kiss Katalin: Ipari műemlékek - A mi Budapestünk
Városháza 1993

Dr. Horler Miklós: A műemlékvédelmi gondolat kialakulása Európában – kézirat
BME Mérnöki Továbbképző Intézet 1984

A Budapesti Bőripari Vállalat és gyáregységeinek története
Dr. Tóth Béla, Oltvai Dénes és Ripay István: A Táncsics Bőrgyár Története
Műszaki Könyvkiadó 1984

Bazsó Gábor, Hack Róbert: Ganz Villamossági Gyár – tud. dokumentáció
Hild-Ybl Alapítvány 2000

Lamperth Rózsa: Lakóövezetben fekvő budai iparterületek környezeti integrálása – kézirat 2001

Michael Stratton: Industrial Buildings – Conservation and Regeneration
E & FN Spon 2000

Vámos Dominika: Bécs: A koporsógyári lakóházkísérletek
rövid története és tanulságai
arc' 6

Földes László: Térhódítás
Alaprajz 1998/1

Frank György: Dokk Back Stage Bistro
Alaprajz 1998/6

Wesselényi-Garay Andor: Ganz gut
Alaprajz 2001/7

Locsmándi Gábor: Ganz Millenáris Park
Új MÉ 2002/1

Wesselényi-Garay Andor: MEO, avagy a sötétben világító
színes-pettyes phárosz
Új MÉ 2002/2

A témához kapcsolódó konferenciák

Az ipari műemlékvédelem helyzete Magyarországon
OMvH 1997. 04. 7-8.

Az ipari örökség védelme az épületek újrahasznosítása
révén
KÖH 2001. 11. 5-6.

Jelentősebb épületek, tervek

- 1993 Pannonhalma Bencés Főapátság Fejlesztési terv
építész: Török F. és Balázs M.
- 1994 Pannonhalma, új főporta és tornaterem – eng. terv
Török F., Balázs M., Fejérdy P.
- 1994 Szent Imre Plébániaközpont, Sopron – megépült
építész: Balázs M., Fejérdy P.
- 1996-97 Urnatemető, Budapest – Farkasrét – megépült
Török Ferencsel
- 1996-99 Görög katolikus zárándokház, Máriapócs megépült
Török Ferencsel
- 1998 Református gyülekezeti tér, Kisújszállás – eng. terv
Vasáros Zsolttal
- 1999 Piarista novícius kápolna, Budapest tanulmányterv
- 1999-00 Máriapócs kegytemplom udvar rendezése eng., kiv.
Fejérdy Péterrel, Benárd Auréllal
- 2000 Máriapócs főtér rendezése - eng. terv
Fejérdy Péterrel, Benárd Auréllal
- 2000-01 Gk. általános iskola és tornacsarnok, Hajdúdorog-
megépült Fejérdy Péterrel, Benárd Auréllal
- 2001 Görög katolikus zárándokház, Máriapócs II. ütem
vázlatterv Fejérdy P. Benárd A. Marosi B.
- 2001 Lakóházbővítés, Üröm – eng. terv
- 2001 Templomtorony, Maglód – eng. terv

Jelentősebb pályázatok

- 1994 Evangélikus közösségi ház, Budapest
Mesteriskola felvételi pályázat - felvétel
- 1995 Városi könyvtár, Veszprém
országos pályázat III. díj Fejérdy Péterrel
- 1998 JATE BMI bővítés, Kispest
meghívásos pályázat III. díj Fejérdy Péterrel
- 1999 Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
országos pályázat III. díj Fejérdy P., Pintér M.
- 1999 Városi strand, Letenye
országos pályázat Fejérdy P., Lévai T.
- 1999 Máriapócs, Főtér rendezési terve
meghívásos pályázat I. díj Török F., Fejérdy P.
- 2000 Mozgássérültek lakóotthona, Budapest
meghívásos pályázat I. díj Fejérdy P. Benárd A.
- 2001 Rk. templom bővítés, Pesthidegkút, Széphalom
meghívásos pályázat I. díj Fejérdy P. Benárd A.
- 2002 Evangélikus templom, Nyíregyháza
meghívásos pályázat I. díj Fejérdy P. Benárd A.

Publikációk

- 2000 Zarándokház Máriapócson – Alaprajz 2000/4.
12-17. oldal
- 2001 Ignasi de Solá-Morales: Folyékony építészet
fordítás - Új Magyar Építőművészet, Post Scriptum 2001/1.
35-37. oldal Simon Mariannal

MESTERMUNKA :

GÖRÖG KATOLIKUS ZARÁNDOKHÁZ, MÁRIAPÓCS

ÉPÍTÉSZETI MŰLEÍRÁS

Helyszín: Máriapócs, Kossuth Lajos tér

Tervezés:

Engedélyezési terv 1996. május

Kiviteli terv: 1997. február

Kivitelezés: 1997 - 1999

Építtető: Hajdúdorogi Görögkatolikus Püspökség
Dr. Keresztes Szilárd megyéspüspök

Tervezők:

Építészet: Török és Balázs Építészeti Kft.

Török Ferenc DLA

Bartók István

Statika: Baskó Ottó

Épületgépészet: Gyulai Zsolt

Épületvillamosság: Pálvölgyi Sándor

Műszaki ellenőr: Tóth József

Kivitelező: Halkó Zoltán

Nettó alapterület: 1450 m²

Tervezési helyszín, telepítés

Máriapócs az ország egyik leglátogatottabb, Európa-szerte ismert görög katolikus búcsújáró helye. A görög és római katolikus hívek számára talán a leghíresebb Mária kegyhely. A búcsújárás hagyománya mintegy 300 éves Máriapócson.

1991. augusztus 18-a, II. János Pál pápa látogatása az évszázad eseménye Máriapócson. A pápalátogatás fizikai és lelki értelemben is felértékelte, újra előtérbe állította a kegyhelyet. Azóta egyre több zarándok érkezik Máriapócsra, akik fogadására, ellátására nincs eléggé felkészülve a város. Így fogalmazódott meg a görögkatolikus egyház részéről már a 90-es évek elején az igény egy lelkiigyakorlatos és zarándokház építésére.

Az akkor még bizonytalan tulajdoni helyzetben több hely is szóba került a kegytemplom és a monostor közelében a zarándokház építési helyszínéül. Végül 1995-ben a főtéren, a templommal és monostorral szemközti, nyugati oldalon sikerült egy furcsa, elnyújtott Z alakú telket megvásárolnia a görögkatolikus egyháznak. Így lehetőség nyílt arra, hogy az amúgy jellemzően falusias képet mutató, kizárólag földszintes házakból álló település főtere kétszintes térfalat adó épületekkel épüljön tovább. A hatalmas, 75x150 méteres térség oldalai mentén meghatározó keletről a kegytemplom és a rendház tömege, fontos az északi oldalon álló bazilissza rendház emeletes épülete, mint meglévő elemek. A nyugati oldalon terveztük a zarándokház épületét, melynek egyik legfontosabb feladata maga a térfalképzés.

A beépítést elsősorban a beékelődő családi ház telkének helyzete, az építés szakaszolhatósága, a megmaradó szolgálati lakás helye határozták meg. Fontos volt, hogy az első ütemben azonnal lelkiigyakorlatos (oktatási) és szállás, valamint étkezési lehetőség is rendelkezésre álljon. (Így maradt ki a programból és került át a második ütembe a kápolna.)

Funkcionális egységek

Az első ütemben megépült épület két részből áll. A főterre néző, oktatási szárny előadótermeket, éttermet, 150 adagos konyhát foglal magába. A rá merőlegesen, a kertben álló hotelszárnyban 22 kétágyas szállodai szoba kapott helyet. A két épületrészt kétszintes előcsarnok köti össze. Mindkét épületszárny tetejében, összefüggő tetőtéri szálláshelyet alakítottunk ki. Az épület egyidejűleg mintegy 120 főt képes vendégül látni.

Megjelenés, anyaghasználat

A ház nagy, összefüggő falsíkokkal, nagy nyeregtetővel próbál tömegessé válni. A homlokzat kifelé, a főter felé meglehetősen zárt, a belső kert felé már jobban megnyílik. Ezt a zártságot kifogásolták már az építés közben is a helybeliek. A megfogalmazott „kolostorszerű” jelző egy elkigyakorlatos ház esetén talán inkább dicséret, mint kritika. Olyan házat akartunk építeni, mely egyszerű, tiszta keretet ad a befelé fordulásnak, elmélyülésnek. Ezért is érzem jónak a magától értetődő, megszokott formákat, kevésbé jól sikerültek, a formai indíttatású részleteket.

A ház jellemzően hagyományos anyagokból és technológiával épült. Kisméretű tégl- és porotherm falazatok nemesvakolattal, sík monolit vasbeton födécek, egyedi rétegelt ragasztott fatartós és hagyományos ácsszerkezetek, hódfarkú cserép és rheinzink fémlemez tetőhéjalás készültek.

Utóélet

Egy év használat elegendő volt arra, hogy felerősödjön a szándék a második ütem megépítésére. 2001 őszén elkészítettük a zarándokház II. ütemének vázlattervét. Ebben a zarándokház kápolnája, előadóterem, újabb szállodai szobák, üzletek és szolgálati lakások kapnának helyet.

